

Az ásványtár jelentése.

Az imént elmúlt esztendő jelentékeny nyomot hagyott hátra ásvány- és földtani gyűjteményünk életében. Nem azért, mintha régóta emlegetett és mindinkább égetővé váló szükségleteink: a helyiség és a tárunknak tudományos erővel való ellátása valamelyes mértékben kielégítettet volna, hanem azért, mert Erdély földjének egyik ásványos kincse, a *földgáz* hozta forrongásba a lelkeket.

Az én elvem mindig az volt, hogy olyan, első sorban hazai, tehát Erdély földjére vonatkozó gyűjteménynek, aminő a mi Ásványtárunk ha az ő csekély erejével haladni és igazi hivatását betölteni akarja, szoros kapcsolatban kell állania az étellel. Ilyen körülmények között természetes, hogy az erdélyi földgáz kérdése, amely a mult esztendőben nemcsak hazánk lakosságát, hanem — mondhatnám — az egész föld gyakorlati érzékű embereit megmozgatta, gyűjteményünk életében is jelentékeny nyomot hagyott.

Hiszen, hogy a mi mezőszéki rétegeink sok helyütt igen erős ráncokban vannak összegyűrődve, azt én 1900-tól kezdve tudom, amikor Kolozs vidékének dacittufás területén először végeztem részletesebb tanulmányokat. Ezeknek a földgáz előfordulása tekintetéből fontos és a földgáz révén populárisává vált antiklinálisoknak általánosabb szerepe a m. kir. pénzügyminisztériumtól megindított nagyobb mérvű kutatások alapján vált nyilvánvalóvá és nagy mértékű elterjedésével méltó feltűnést keltett.

Hogy az Erdélyi medence nyugati felére vonatkozó régi elszórt, de a földgáz révén becsepp és nagyon is aktuálisává vált megfigyeléseimet a köztük lévő sok hézag kitöltésével ennek a közérdekű fontos ügynek szolgálatára állítsam, cselekvési szabadságom teljes fenntartásával felajánlottam szolgálataimat ennek az ügynek. Ezen a réven Tárunk közelébb jutott a földgáz érdekében megindult munkálatokhoz és sok, Erdély földjének ismeretére megfizethetetlen értékű fúrás mint sorozaton kívül egy 220 méter hosszú, márgás rétegekkel közbeszórt kőszoszlopnak, a szentbenedeki fúrás legszebb darabjának is birtokába jutott, amely Erdély földjét szemléltető nagy tárgyainknak mindenkor egyik igen érdekes darabja lesz és igazán csak akkor fog érvényesülni, ha majd Ásványtárunk is megkapja szükséges, megfelelő hajlékát.

A földgáz kérdésének lázas állapota tehát így érthető lázban tartott minket is az egész éven át, amelynek márczius 15-től december 2-ig úgyszólván minden, egyéb elfoglaltságunk mellett kihasználható napja tanulmányozásra lett felhasználva, szerény módon

ugyan, de határozott irányban, úgy hogy összesen 42 napot szentelhettem Erdély földjének külső, helyszini vizsgálására. Erdély földjéről gyűjtéseim révén és a pénzügyminisztérium ajándékából 25 drb. ásvánnyal, 1213 drb. kőzettel és 62 drb. kövülettel, összesen 1300 drb. tárggyal gazdagodott gyűjteményünk. Egyéb gyűjtéseim révén pedig 31 drb. ásvány, 233 drb. kőzet került Ásványtárunkba.

A földgáz kérdésének oltárán áldoztam fel egyik kedves tanítványomat, Dr. Papp Simont, aki ezáltal megvált kolozsvári egyetemi tanársegédi állásától és a selmeczbányai akadémiához jutván, Tárunk érdekében is végzett jó szolgálatait többé ez irányban nem folytathatja. Szellemi munkásaink veszteségi számlájára kell írnom Ásványtárunk egyik régibb munkásának, Dr. Hoffer Andrásnak nevét is, a ki pályázott ugyan Dr. Papp Simon távozásával megüresedett helyre, de időközben kecsgetetőbb kilátás nyílt számára, minek következtében elállott eredeti szándékától. Ugyan e sorson ment keresztül Grumáz Gerő régibb jeles tanítványom, gyűjteményünknek egy másik régi munkása is.

Sajnálattal regisztrálom ezeket a jelenségeket, mert a geológiai munkára nemcsak képes, de azért rajongó fiatal erőket a mi viszonyaink között nem könnyű nyerni és kiművelni, tehát veszteség, hogy ezek más irányba terelődnek akkor, amikor az Ásványtár egy külön tudományos erővel se rendelkezik, akkor, amikor lámpával is alig lehet összekeresni szükség esetén megfelelő erőket azokra a munkálatokra, amelyek — mint most a földgáz kérdésével kapcsolatban történik — hazánk földének behatóbb megismerése alapján anyagi megerősödésünket is volnának hivatva elősegíteni.

Látnivaló tehát, hogy nemcsak gyűjteményünk becsülete, normális fejlődése, hanem általánosabb állami és nemzeti érdekek is parancsolólag sürgetik Tárunk egészségtelen állapotának szanálását.

Csak a véletlen hozta magával, hogy Dr. Szentpétery Zsigmond adjunktust más rendeltetése mellett főszolgabírói távirati jelentésre az ügy természetének megfelelőleg azonnal kiküldhettem Marossárpatakra az ottani diluviális kavicsbányában talált mammothmaradványok előfordulási körülményeinek megvizsgálására és a leletnek gyűjteményünk számára való megmentésére. Szentpétery végezte ezenkívül Tárunk leltározásánál és rendezésénél ez évben nélkülözhetetlenné vált munkálatokat legnagyobb részét. Marossárpatak, Borrév, Pata stb. környékén eszközölt gyűjtései révén 96 drb. kőzet és 2 drb. kövület került gyűjteményünkbe.

Xántus János egyetemi ásvány- és földtani intézeti gyakornok ügyes kezéből a balatonmelléki Tapolca környékének geológiailag színezett domború térképével gyarapodott gyűjteményünk. Ugyanő megkezdte Kolozsvár környéke domború térképének készítését is 1:25000-es mértékben, amelyet, ha majd, a mint tervezzük geológiailag színezve fogjuk kiállithatni, gyűjteményünk benne egy igen becses és hasznos tárggyal fog gyarapodni. Ezenkívül az

Erdélyi Érczhegységnek nyugati részén, Zám—Marosillye vidékén tett gyűjtésével is hasznos szolgálatot tett gyűjteményünknek, a melyet 151 drb. kőzettel és 15 drb. kövülettel gyarapított.

Ferenczi István egyetemi ösztöndíjas Zalatna környékéről 47 drb. kőzetet gyűjtött Ásványtárunknak és apróbb elemzéseivel is segítségünkre volt.

Azok sorában, a kik gyűjtésükkel gyarapították Ásványtárunkat, meg kell még említeni Dr. Balogh Ernő, Dr. Papp Simon és Dr. Kiss Ernő urak nevét is, a kiknek gyűjtése révén 26+0+0 drb. ásvánnyal, 42+46+51 drb. kőzettel, 14+2+10 kövülettel gyarapodott Ásványtárunk.

Ajándékozóink között Böhm Ferencz mérnök vezetése alatt álló már említett pénzügyminisztériumi bányászati kutató kirendeltségen kívül gr. Bánffy György ő-excelentiáját kell megemlítenem, aki levéltárával egy régi ásványgyűjteményt is küldött az Erdélyi Múzeumnak. Az ásványok előfordulási helye ebben ugyan nem volt megadva, de Dr. Balogh Ernő egyetemi tanársegéd munkája folytán belőle 114 ásványt mégis beiktatásra érdemesnek állapotba határozhattunk meg.

Többi ajándékozóink sorában Adorjáni Károly, Benyó Albin, Bihari Gyula, Gerstenbrein Tamás, Dr. Győrffy István, Halász Pál, Hangay Oktáv, Kolombán Sándor, Latyák Pál, Orbán Ferencz, Dr. Pavlik Sándor, Dr. Richter Aladár, Dr. Szádeczky Gyula, Tulogdi János, Wiesner Adolf nevét kell hálás köszönetünk nyilvánítása mellett megemlíteni. Az említetteknek szíves ajándéka révén 5 drb. ásvánnyal, 21 drb. kőzettel és 15 drb. kövülettel gyarapodott Ásványtárunk.

Meghatározásra beküldött tárgyak révén 7 drb. ásvánnyal és 7 drb. kőzettel szaporodott gyűjteményünk.

Az ásványkereskedőtől (Themák, Hugershoff, Droop, Grebel-Wendler, Foote) való vásárlásainkban az erdélyi ásványok mellett a kiválóan szép és főleg a hiányzó fajok beszerzésére voltunk tekintettel. Ilyen úton 87 drb. ásvány 1309.40 korona értékben került gyűjteményünkbe. Beszereztük továbbá Santorin és Naxos sziget jellemző kőzetsorozatát és egy, Potonié összeállítása szerint rendezett kaustobiolith-sorozatot összesen 84 drb. példában 211.27 korona értékben. Ezenkívül palaeontologiai rendszeres gyűjteményünk kiegészítése céljából vettünk Dr. F. Krantz kereskedéséből 1020 drb. kövületet 1783.31 koronáért.

Geologiai dombormű térkép gyűjteményünk a már említetten kívül az Albanoi hegység szép mintájával szaporodott, ami — tekintettel arra, hogy gyűjtéseinkből idevaló tárgyakkal is elég jól el vagyunk látva, — nagyon tanulságos és becses szemléltető tárgyunk lesz, főleg akkor, ha majd egyszer e domború geologiai kép a rá vonatkozó tárgyak kíséretében nyer elhelyezést.

Ásványtárunk szaporodása után megemlítem, hogy a helybeli m. kir. állami tanítónőképző intézetnek kérésére a mi többszörös példányainkból igazgató választmányunk engedelmével egy 104 darabból álló erdélyi ásvány- és kőzetgyűjteményt ajándékoztunk.

Gyűjteményeinket a lefolyt évben 951-en látogatták.

Gyűjteményünket érdeklő tudományos eseményekről és munkálatokról az alább következő kimutatás tájékoztat részletesebben. Örömmel kell ezek sorában kiemelnem, hogy a rendelkezésre álló csekély anyagi eszközök mellett is valahára sikerült az Ásványtár Értesítőjének I. számát változatos és Tárunkat egészen közelről érdeklő tartalommal megjelentetni.

Tárunkat érintő tudományos feljegyezni valók az elmúlt évből
Dr. Szádeczky Gyula: Jelentés az E. N. M. Ásványtárának 1910 évi állapotáról. E. M. E. Évkönyve 1910-ről. Kolozsvár 1911. p. 67—71.

” : Főtitkári jelentés az Erd. Múz. Egylet 1910 évi működéséről. E. M. E. Évkönyve 1910-ről. Kolozsvár 1911. p. 3—10.

” : Földgáz és petroleum az Erdélyi Medenczében. Természettudományi Közlöny 43 évf. p. 82—92. Budapest 1911.

” : Erdgas in Siebenbürgischen Tertiärbecken. „Petroleum“ Jahrg. 1911. No. 6.

” : Erdély geologiai multja. Előadatott a kolozsvári földgázértekezleten 1911 III/10. Kivonatosan megjelent „Magyarország“ XVIII. évf. 61 számában.

” : A szerves világ és ránk maradt kincsei. Természettudományi Közlöny 43 évf. p. 833—841. Budapest 1911.

” : Jelen, mult, jövő. 1911/12-ik egyetemi tanév megnyitó rectori beszéd. Beszéd. Fasc. I. p. 161—219. Kolozsvár 1911.

” : A kissármási gázkitörésről. Népszerű előadás az Egyetem Aulájában 1911 XI/6.

” : A kissármási metángáz kitörése és az Erdélyi Medenczének régibb iszapvulkánjai, fortyogói. Természettudományi Közlöny 43 évf. p. 897—911. Budapest 1911.

” : Egy nagy tévedés földünk életének magyarázásánál. Múzeumi Füzetek. E. N. M. Ásványt. Ért. 1911. évf. I. k. p. 41—46. Ugyanez németül is u. o.

Dr. Szentpétery Zsigmond: Elephas primigenius Blumb. maradványok Sárospatakról és Akmárról. Múzeumi Füzetek, E. N. M. Ásványtárának Ért. 1911. évf. I. k. p. 33—37. Ugyanez németül is u. o.

” : Cervus euryceros Cuv. koponyatöredéke Olasztelekről. Múzeumi Füzetek. E. N. M. Ásványtárának Értesítője 1911. évf. I. k. p. 38—40. Ugyanez németül is u. o.

- Dr. Balogh Ernő: Kolozsvár, Torda és Kajántó bitumenes mészköveinek ásványai. Múzeumi Füzetek. E. N. M. Ásványtárának Értesítője. 1911. évf. I. k. p. 2—32. Ugyanez németül is u. o.
- Dr. Kiss Ernő: A Baróti hegység krétakorú képződményei. Kolozsvár 1911. Geologiai térképpel. Doktori értekezés. 30 lap.
- Dr. Koch Antal budapesti egyetemi tanárunknak egy Papfalváról származó kővületét határozta meg s eredményeit előadta a m. tud. akadémián.
- Dr. Gaál István tud. egyetemi magántanár Ajtónban ez évben gyűjtött sarmátiai kővületeket határozott meg. t
- Dr. Vadász Elemér budapesti egyetemi tanárségéd meghatározot. baróti, árkosí és illyefalvi krétakori kővületekett Erről szóló értekezése megjelent: Centralblatt f. Min. etc. 1911. No. 6-ban. Petrefakten der Barreme-Stufe aus Erdély czimmel.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Ásványtárának gyarapodása 1911-ben

Gyűjtés útján

	Ásvány,	Kőzet,	Kővület
Dr. Szádeczky Gyula gyűjtése			
1. Az Erdélyi Medenczében	25	498	62
2. Olaszországban	31	233	—
Dr. Szentpétery Zsigmond gyűjtése			
1. Toroczkói hegységből	—	40	—
2. Az Erdélyi medenczében	—	56	2
Dr. Balogh Ernő gyűjtése Kolozsvár környékéről	26	42	14
Dr. Papp Simon " " "	—	46	2
Dr. Kiss Ernő " " és Brassó környékéről	—	51	10
Xántus János gyűjtése Erdélyi Érczhegységben (Marosillye körny.)	—	151	15
Ferenczi István gyűjtése Zalatna környékéről	—	47	—
Gyűjtés útján történt szaporodás összesen	82	1164	105

Ajándék útján

	Ásvány,	Kőzet,	Kővület.
Adorjáni Károlytól, Marossárpatakról	—	—	2
Gr. Bánffy Györgytől, lelőhely megjelölése nélkül	114	—	—
Benyó Albintól, Kolozsmonostorról	—	—	2
Bihari Gyulától, Nagyvárad-Püspökfürdőből	—	15	—
Gerstenbrein Tamástól, Kolozsvárról	—	—	1
Dr. Györffy Istvántól, Schussenriedről	—	—	1

Halász Páltól, Nagybecskerekéről	---	---	---	---	---	1
Hangay Oktávától, Felső-Puláról	---	---	---	---	---	1
Kolumbán Sándortól, Olasztelekről	---	---	---	---	---	1
Latyák Páltól, Szucságról	---	---	---	---	---	1
M. kir. Pénzügyminisztériumtól, a nagysármási II. számú forrásból származó fúrómagvak	---	---	---	---	716	---
M. kir. Pénzügyminisztériumtól egy hatalmas, 220 cm.-nyi, 59—64 cm. kerületű sószlop, mely a szentbenedeki mélyfúrás 49.4— 51.6 méter mélységből kikerült legnagyobb fúrómagja	---	---	---	---	1	---
Orbán Ferencztől, Kolozsvár, Plecska völgyből	---	---	---	---	---	1
Dr. Pavlik Sándortól, Vesuvioról	---	---	---	---	1	---
Dr. Richter Aladártól, Helgolandról és Garda tó környékéről	---	---	---	---	1	4
Dr. Szádeczky Gyulától, Facebányáról és Krcedinről	---	---	---	---	3	---
Tulogdi Jánostól, Papfalváról	---	---	---	---	---	4
Wiesner Adolftól, Désaknai sóbányából	---	---	---	---	---	1
Ajándékozás útján történt szaporodás összesen	119	737	15			

Meghatározásra beküldött anyagból

	Ásvány,	Kőzet,	Kővület
Bagdi Sándortól, Tarkaiczáról	3	3	---
Gr. Korniss Károlytól, Szentbenedekről	1	---	---
Pardi Györgytől, Magyarfodorházáról	---	1	---
Ullmann Ferencztől, Karács környékéről	2	3	---
Urmánczy Kristóftól, Magyarberétéről	1	---	---
Meghatározásra beküldött anyagból való szapo- rodás összesen	7	7	---

Vétel útján

	Ásvány,	Kőzet,	Kővület
Droop, Carl dresdeni ásványkereskedőtől	14	---	---
Foote philadelphiai	5	---	---
Grebel et Co genevei	39	---	---
Hugershoff, Franz leipzigi	5	---	---
Dr. Krantz, F. bonni	3	84	1020
Themák Ede, temesvári	21	---	---
Bertha Mihály kolozsvári szobrásztól a Balaton melléki Tapolcza környéke domború tér- képének 2 drb. gipsz öntvénye, melyek közül az egyiket Xántus János egyetemi gyakornok geologiailag kiszínezett.			

Aureli, Amedeo római geologus-térképművészől az Albanoi hegység (Vulcano Laziale) geologiailag színezett domború térképe.

Vétel útján tehát 87 ásvánnyal, 84 kőzettel, 1020 kövülettel és 3 domborművű térképpel 3794·98 korona értékben szaporodott gyűjteményünk.

Az 1911 évi összes szaporítás tehát 295 ásvány, 1993 kőzet, 1140 kövület és 3 domború térkép, összesen 3430 drb. tárgy.

Dr. Szádeczky Gyula.
